

Nogle optegnelser om proprietær Nyby, "Øland".

Af V. FIBIGER

K. M. Nyby

DEN YNGRE GENERATION i Thisted amt har nok glempt proprietær Nyby og hans indsats i Thisted amt; men den ældre generation mindes sikkert, hvilken betydning Nyby havde i disse egne. Naar Redaktionen af Historisk Aarbog i Thisted har bedt mig om at skrive noget om Nyby's virke, er det mig en stor glæde at fremdrage forskellige minder om ham.

Kristen Mortensen Nyby var født 12. april 1827 i Frøslev paa Mors. Hans forældre døde tidligt, og Kancelliraad Juhl paa Frøslevgaard blev hans værge, og hans barndom faldt saaledes der. Efter konfirmationen blev Nyby anbragt paa Herredskontoret i Nykøbing som skriver, og det var meningen, at han skulle gaa den juridiske vej, hvad han ogsaa, selv havde lyst til; men da han var kun 19 aar gammel modtog han pladsen som godsforvalter paa Blidstrup, og da avlsforvalteren i 1848 blev indkaldt som soldat i krigens tid, fik han ogsaa avlsforvalterstillingen sammen med det øvrige, og interessen for landbruget optog ham saadan, at hans fremtidige livsgerning dermed blev afgjort.

I 1852 overtog han forpagtningen af herregaarden Irup, som han drev op til at blive et mønsterbrug efter datidens forhold. Allerede medens Nyby var paa Irup, fik han sæde i Skyum-Hørdum sogneforstanderskab og blev straks formand, indtil han i 1863 købte "Øland", som han ejede til 1909.

I 1863 kostede Øland 39.000 rd. uden besætning og redskaber eller noget som helst, og gaarden var i meget daarlig forfatning, men det var nær gaaet galt, da Nyby skulle betale den. Han havde faaet løfte af en halvbroder

om hjælp dertil, men da gaarden var købt, viste det sig, at halvbroderen alligevel ikke ville sætte penge i gaarden. Nyby tog derefter til sin gamle værge Kancelliraad Juhl, og han lovede at laane ham 10.000 rd. En betroet mand blev sendt til København for at hente pengene, men efter at han havde hævet de 10.000 rd., gik han i Tivoli om aftenen, og en tyv stjal dem alle, og man saa aldrig pengene siden. Det var jo noget nedslaaende for Nyby, da han fik dette at vide, men han drog over til Kancelliraad Juhl og spurgte ham, om han ikke havde nogle penge liggende i skrivebordet, og om han maatte se efter. Da han havde gaaet skrivebordet efter, fandt han 10.000 rd., som han fik med sig hjem. Udbetalingen kunne da præsteres.

Nyby tog derefter fat paa at faa "Øland" i god stand. Han fik den private vej, der gik gennem jorderne istandgjort og optaget som kommunevej, gennembrændte hele gaarden paa een gang og havde 20 mand i arbejde, indtil dræningen var gennemført.

Aaret 1868 var et meget tørt aar, som alle de gamle kunne huske. Avlen var saa lille og daarlig, at man slet ikke tærskede kornet. Tørt havde det været, men heldigvis blev det et godt efteraar, saa kreaturerne kunne gaa ude til jul, og man klarede tingene igennem. Men da høsten var forbi allerede omkring 1. august, havde Nyby sine høstfolk gaaende, og han besluttede da at kulegrave 3 tdr. land vest for gaarden og tilplantede det i løbet af efteraaret, oprensede voldgravene og voldstedet, der ligger lidt vest for bygningerne, saa vandet igen som i tidligere tid omkransede det gamle voldsted, og plantningen fortsattes derude omkring. Jeg har tit tænkt paa, at det var et udslag af gaa-paa-mod og energi, at Nyby - der lige havde overtaget gaarden - trods den elendige høst, gav sig til at udføre et arbejde, som kun havde skønhedsmæssig betydning og medførte store udgifter, uden at han kunne paaregne indtægter deraf. Men efterslægten har nydt godt heraf, idet den smukke have og plantage, der nu er omkring gaarden, stadig staar som et minde om Nyby's foretagende.

Nyby var en meget dygtig landmand og drev en del handel med kreaturer, som sendtes til marsken, og han var en af de første i Thy, som udlagde store græsarealer til sommerfedning. Han var meget interesseret i sin bedrift, altid første mand oppe paa gaarden, og hver formiddag om vinteren kunne man træffe ham i stalden, hvor han altid hjalp til med at vande kreaturerne, for at han kunne følge dyrenes trivsel.

Tidligt blev Nyby's evner taget i brug i det offentlige tjeneste. Straks han havde overtaget "Øland" blev han valgt ind i Haring-Stagstrup sogneraad, og blev faa aar efter dets formand, og i 1868 indvalgte han i Thisted amtsraad, hvor han havde sæde uafbrudt i 39 aar. I Thisted amtsraad spillede han en meget stor rolle. Man fortalte, at naar en sag blev behandlet, og han havde hørt lidt paa forhandlingen, afgjorde han sagerne, "ja, saa gør vi saadan - og skal vi saa tage den næste sag". Han fik navnet "Kongen i Thy", og da Mors ikke ville være

ringere end Thy - ja helst bedre - maatte de have en kejser paa Mors, og det blev Etatsraad Knudsen paa Blidstrup, og de to havde det iøvrigt udmærket med hinanden.

"Øland" 1907.

De menige amtsraadsmedlemmer havde i flere aar en strid løbende med daværende amtmand grev Schulin, som man kun omgikkes rent formelt ved selve møderne. Ingen af amtsraadsmedlemmerne kom i amtsgaarden til de traditionelle frokoster eller middage; hver gang invitationerne kom, sendte man afbud. Jeg tror nok, Nyby var den ledende i denne strid. Det er egentlig aldrig gaaet op for mig, hvorledes striden begyndte, men jeg tror, greven ville optræde som diktator, og det ville Nyby og andre af hans type ikke finde sig i. Amtsraadet samledes saa i stedet uden amtmanden paa Hotel Aalborg, hvor de sagde, at de morede sig dejligt. Til sidst maatte amtmanden give Nyby og amtsraadet en undskyldning for sin optræden, thi han havde faaet betydet, at han ikke kunne forflyttes, før han fik bilagt striden med sit amtsraad. Straks efter dette forflyttedes han, og den elskelige amtmand Simoni kom til Thisted, hvor der blev det bedste venskabsforhold mellem Nyby og ham.

Da Nyby som 80-aarig bad om uden for valgperioden at nedlægge sit mandat, blev han hædret fra alle sider, og en kreds af hans venner lod ham male. Maleriet hænger nu i amtsraadssalen i Thisted. Skitsen til maleriet erhvervede museet i Thisted for kort tid siden, og der er det nu anbragt.

Nyby var i en aarrække repræsentant for Kreditforeningen, og i mange aar direktør for Thisted Amts Brandkasse. Det var et meget alsidigt hverv. Der var ikke mange banker og sparekasser, saa Nyby administrerede selv pengene paa den maade, at han laante dem ud i landejendomme og paa anden vis, og da han ingen kontorhjælp havde, forstaa man, at det var et stort arbejde. Han var meget paapasselig med, naar der havde været en brand, at faa brandaarsagen opklaret. Herredsfoged Jansen i Vestervig var meget frygtet, idet han bare ved at se paa folk kunne faa dem til at tilstaa. En historie, som Nyby yndede at fortælle, var, da han selv fik opklaret en brandstiftelse og kunne sende bud efter herredsfogeden. Retten blev sat paa "Øland", og inden der var gaaet en time, havde manden tilstaaet ildspaaættelsen, og da et vidne kom ind, rystede han over hele kroppen, og Nyby sagde til Jansen: "Han har mere paa samvittigheden". Herredsfogeden tog ham da bare med til Vestervig arrest, og der sad han en tid, og saa klaredes det, at han havde slaaet sin svigermoder ihjel. Hun skulle have været paa aftægt hos ham, og det ville han gerne spare. Saa det var jo et godt kup, man der

gjorde, baade med opklaringen af branden og af et mord ved samme lejlighed.

Ved generalforsamlingen et aar, hvor Nyby var paa valg, saa han, da han kom til Thisted, at en mængde mennesker var mødt op. Det var venstremændene, der ville besætte posten. Man kunne ikke have en højremand siddende paa den post i de dengang saa politisk bevægede tider. Resultatet blev da, at Nyby faldt, hvad jeg nok tror ærgrede ham grundigt, fordi det var sket ved, at man foretog et saadant baghaandsangreb. Han, der var en saa retlinet karakter og natur, hadede alt luskeri og den slags. Havde de gaaet ærligt til værks og sagt ham det, skulle der nok være blevet tilstrækkelige stemmer til ham fra højremændenes side; hans stilling var alt for stærk til, at han saadan kunne slaas ud, hvis man var gaaet ærligt til værks. Efter dette meldte alle højremændene sig ud af brandkassen.

Det skal ogsaa nævnes, at Nyby var medlem af repræsentantskabet for Thisted Bank - han var med til at oprette den - og i vel 40 aar var han formand for banken. Ved hans 80 aars fødselsdag stiftedes et legat, der bærer Nyby's navn, og et stort billede af Nyby hænger i bankens lokaler.

Det gamle voldsted ved "Øland".

Nyby var højremand, kongetro til det yderste. Paa "Øland" var der billeder af kongen, dronningen, enkedronningen, kronprinsen og kronprinsessen og alle kongelige og saa af Estrup. Selvomhan paa sin gaard var meget demokratisk, og hans tjenestefolk elskede ham og blev der i 10-20-30 aar og havde den største hengivenhed for ham - saa var han svoren tilhænger af Estrup. Maaske mest ud fra den betragtning, at det var kongen, der havde valgt ham, og saa var der ikke mere at sige om den ting. Han var mange gange opfordret til at stille sig til rigsdagen, men afslog det gang paa gang, idet han ville bruge sine kræfter i Thy og paa sin gaard, men han var meget interesseret i politik, og mangfoldige er de mennesker, der kom paa "Øland", og meget ofte diskuteredes der politik, baade rigspolitik og kommunalpolitik.

Nyby var dekoreret med Ridderkorset og Dannebrogsmændenes Hæderstegn.

Nyby var ugift, men havde en husbestyrerinde, frk. Hansen, baade medens han var forpagter paa Irup, og til han døde i 1891. Hun styrede hans hus med fast og dog nænsom haand og havde et stort ord at sige i de ting, han foretog sig. Bl. andet tror jeg nok, at det var hendes skyld, at han ikke blev rigsdagsmand, for det ville hun ikke have. Trods det, at Nyby var ungkarl, var "Øland" et sted, hvor der levedes det smukkeste familieliv. Et gæstfrit og

udmærket hjem var det, og mange unge kom i hjemmet. Nyby havde en særlig kærlighed til ungdommen, som han gerne ville vejlede, og til gengæld ville han gerne høre deres mening om tingene. Min mor kom som 16-aarig til "Øland" som ung pige hos sin tante - Nyby's husbestyrerinde - og hun blev gift med provstens søn i sognet. De kom til at bo en halv mil fra "Øland" som lærerfolk i Aarup. Nyby blev derfor en slags bedstefar for os børn, og vi gik der ud og ind, som var det vort eget hjem. Det var rørende at mærke den omsorg, han havde for os. Jeg blev forvalter hos ham i 1906 og var der til 1909, da Nyby overdrog mig gaarden paa gode betingelser og selv flyttede til Thisted, da han var 82 aar. Han saa saadan paa det, at naar jeg som ung skulle begynde, var det bedst, han ikke var der. Vi havde det allerbedste forhold til hinanden, og min unge hustru tog ham helt med storm, og de to blev meget gode venner, men han boede kun i Thisted halvandet aar, før han døde, knapt 84 aar gammel. Jeg nævner dette sidste, at han flyttede til Thisted, for at vise den side af hans karakter, at

han kunne træde tilbage, naar han ansaa det for at være det bedste for fremtiden. Thi der hørte meget til, at en mand i hans alder ville forlade sin rede, blot fordi han saa, at unge har bedst af at staa paa egne ben, og at de gamle ikke skal hemme deres udvikling.

Nyby var et stort menneske, en stor begavelse, der udrettede meget for sin egn, altid rede med raad og daad, hjælpsom overfor dem, der var kommet i vanskeligheder, altid rede, naar nogen bad om hjælp. Nyby hørte til en af de skikkelser, som Thisted amt har fostret en del af, og jeg ville gerne, at disse optegnelser skulle vække mindet hos nogle af de ældre om Nybys gerning. Han var et godt eksempel - et eksempel der var værd at leve op til - ogsaa nu i tiden.

Nyby døde den 29. januar 1911 og ligger begravet paa Harring kirkegaard, i Ly af den kirke, hvor han havde sin faste plads søndag efter søndag gennem de mange aar.

Ved siden af voldstedet i haven paa "Øland" er der rejst en mindesten for Nyby i taknemmelig erindring om hans gode virke gennem de mange aar.

(Kilde: Historisk Årbog for Thisted amt 1949, side 302-310)